

INDLEDNING

Køn og seksualitet som nyttige kategorier for historisk analyse

Af:
Peter Edelberg
Historie

I 1946 fik Danmark sin første kvindelige historieprofessor, men ikke dermed sin første kvindehistoriker. Faktisk var hun Danmarks første kvindelige professor i det hele taget. Hun havde skrevet doktordisputats i 1927 om klædehandlen i det tidligmoderne England, men blev kendt for sine studier i øresundstolden. Hendes navn var Astrid Friis (1893-1966), og ud over at indtage nye bastioner ved at være 'videnskabskvinde', som hun kaldte det, når hun blev presset, var hun altså også med til at udvide dansk historieskrivning i nye retninger ved at fokusere på økonomisk historie. Da hun blev udnævnt til professor, fik hun det uundgåelige spørgsmål fra aviserne om Danmark nu havde fået en kvindesags-professor. "Nej, slet ikke", svarede hun, "... hvad enten det gælder valg til Borgerrepræsentationen eller Rigsdagen eller som i mit tilfælde et Professorat, saa bør det være noget ganske naturligt, noget, der ikke staar Blæst om, og man skal heller ikke lade sig poussere frem af Kvindesagen."¹

"Kunne Astrid Friis ikke tjene som rollemodel, så var hun dog ved sin blotte tilstedeværelse et levende bevis på, at det var muligt for en kvinde at gøre akademisk topkarriere i et mandsdomineret fag." (Floto, u.å.), skrev Danmarks anden kvindelige historieprofessor, Inga Floto (f. 1937), i sin biografi over Friis. Floto blev udnævnt over 50 år efter Friis i 1999 – historiens mølle maler langsomt. Det var blandt den generation af kvinder, der studerede i 1970'erne, og gjorde karriere i 1980'erne og 90'erne, at kvindehistorie blev et akademisk felt her i landet. Forskere som Tinne

¹ "Ikke Pioner for Kvindesagen", *Social-Demokraten*, 27. jan. 1946. Udklip fra Astrid Friis' arkiv i Ordenskapitlet.

Wammen, Nanna Damsholt, Grethe Jacobsen, Birgitte Possing, Bente Rosenbeck og Karin Lützen skrev kvindehistorie og viste at feltet havde empirisk og teoretisk potentiale til at udvide historiefaget ud over dets daværende grænser.

Det forhold at hverken Friis eller Floto kastede sig over kvindehistorie, og at generationen efter gjorde, viser også det spegede forhold mellem repræsentation og fagligt fokus. Skulle man tages alvorligt, skulle man ikke fokusere på køn, men hvis man ikke gjorde det, gjorde ingen det.

Kvindehistorien var med til at introducere nye måder at skrive historie på. Antropologiske, litterære og etnografiske teorier blev trukket ind i historiefaget, og kvindehistorie, der siden blev til kønshistorie, var med til at forme den bølge af 'ny kulturhistorie' der blev en vigtig del af historiefaget fra 1990'erne. De historieteoretiske diskussioner, der stod om den nye kulturhistorie – postmodernismen, poststrukturalismen – blev også formet af diskussioner inden for kvindehistorie. Grethe Jacobsen udgav i 1984 artiklen "Kvindehistorie – Kvinders historie: En skitse i senmiddelalderlig ramme", hvor hun argumenterede for kvindehistorie som en selvstændig disciplin inden for historie. Kvindehistorie skulle afdække kvinders muligheder, roller og erfaringer gennem historien, snarere end fremhæve kvinder, der havde markeret sig ved at opføre sig som mænd, eller konkurrere med mænd på deres egen banehalvdel. Dronning Margrethe I er det typiske eksempel på den slags historie, Jacobsen advarer imod, da den skygger for historien om kvinder, som de var flest, og hvilke muligheder, de faktisk havde. Ifølge Jacobsen var halvdelen af verdenshistorien ikke skrevet, og der lå kvindehistorikerens opgave. Ikke bare i at overføre periodiseringer og begreber fra mandsverdenen – 'tilsæt kvinder og rør rundt', som det er blevet sagt - men ved at afdække kvindeverdenens regler, roller og mekanismer. Først dernæst kunne de to historier mødes og en universel historie skrives, der måtte blive en syntese af mandshistorie og kvindehistorie.

Kvindehistorie i Danmark var altså et sofistikeret og nøje udtænkt program, og ikke et udtryk for at nu skulle kvinder bare sættes ind som klistermærker i mændenes historiebog. Dog var vindene over humaniora allerede ved at vende, og i gang med at blæse faste forestillinger om køn omkuld.

Den amerikanske historie, Joan W. Scott, lancerede i 1986 en ny måde at tænke kønshistorie på i sin artikel "Gender – A Useful Category of Historical Analysis". Hun indledte artiklen med et citat fra Fowler's berømte guide til moderne engelsk sprogbrug fra 1940, hvor forfatteren raser over at visse personer tillader sig at bruge udtrykket 'gender' om mennesker. 'Gender' (altså kønsrolle eller socialt

køn) er alene et grammatisk udtryk, belærer han os; at bruge det om mennesker er enten en morsomhed eller en banal fejl (Scott 1986: 1053). Vi må altså forstå at mennesker kun har et 'sex' (altså biologisk køn). For Scott havde mennesker i høj grad begge dele, og det er interessant at hun gør os opmærksom på at vi ikke skal langt tilbage før sprogpolitiet forbød ethvert begreb, der kunne åbne op for denne problematik i historien. Og interessant at ekkoet af Fowler nu høres igen over USA og Europa.

Scott vender ikke bare verden på hovedet, sådan at vi nu kun er et socialt køn, og det biologiske er sekundært eller ligegyldigt. "We need a refusal of the fixed and permanent quality of the binary opposition, a genuine historicization and deconstruction of the terms of sexual difference" (Scott 1986: 1065.) Netop historiseringen af køn som kategori stod centralt i Scotts projekt, og dermed også hvad køn blev brugt til gennem historien. Dermed fik historieforskning og kulturstudier en central plads, som redskaber, der kunne bevæge os ud over en futil diskussion om køn 'findes' eller ej, og frem til hvordan det kommer til syne i historien, altså i vores virkelighed. Og dermed 'findes' køn, netop i betydningen at man kan lede efter det, og finde det.

"Gender is a constitutive element of social relationships based on perceived differences between the sexes", skrev Scott, og gik uden om diskussionen om hvad der findes, og hen imod hvad vi kan finde, "and gender is a primary way of signifying relationships of power" (Scott 1986: 1067), fortsatte hun, og fik dermed kønshistorie til at handle om meget mere end køn. Snarere end alene at handle om hvordan køn har fungeret som social kategori, kom kønshistorie i Scotts aftapning til at handle om hvordan vi forhandler, symboliserer, forstår og diskuterer magt i menneskelige samfund. Ganske ofte har diskussioner om magt nemlig en eksplicit eller implicit kønsdimension – og omvendt. Dermed blev køn netop en kategori for historisk analyse, altså et perspektiv, en prisme, man kan anskue historie igennem, og vel at mærke en hvilken som helst historie, ikke kun historier om for eksempel kønsroller, husarbejde, krig eller børnefødsler.

Et fremragende eksempel på denne måde at praktisere kønshistorie på er den danske historiker Anette Warrings forskning i de såkaldte tyskerpiger (Warring 1994). (Selvfølgelig kunne hundrede andre eksempler nævnes.) Det er tydeligt at 'tyskerpiger' er en ekstremt kønnet kategori, og samtidig viser Warring os at hele diskussionen om, og behandlingen af, tyskerpiger også handlede om alt andet end deres køn og deres seksualitet, nemlig skammen over samarbejdspolitikken, og hvordan

man kunne fastholde Danmark som ærefuld nation ved at udråbe blandt andet disse unge kvinder til sydebukke.

Dermed kommer vi over i den anden del af overskriften på denne indledning, nemlig seksualitet, for indtil nu har vi bare talt om køn. På samme måde som kønshistorie, har seksualitetshistorie gennemgået en forandring fra alene at handle om hvordan for eksempel homoseksuelle er blevet behandlet, eller har handlet, gennem historien, til at beskæftige sig med hvordan forskellige forestillinger om seksualitet og seksuelle identiteter formes af og former samfundet, og alle de mennesker, der lever i det.

Da homoseksualitetens historie i Danmark blev introduceret som akademisk forskningsfelt med blandt andet Karin Lützens *Hvad hjertet begærer: Kvinders kærlighed til kvinder 1825 – 1985* (1986) og Wilhelm von Rosens *Månens Kulør: Studier i dansk bøssehistorie 1628-1912* (1993) havde feltet allerede gennemgået den poststrukturalistiske transformation fra at betragte seksualiteter som transhistoriske kategorier til at blive analyseret som sociale konstruktioner.

I næste generation af forskning i homoseksualitetens historie kom feltet også til at handle om hvordan konstruktion af seksualiteter er et vedvarende fænomen, der ikke er afsluttet, og løbende har den funktion at disciplinere befolkningen, sådan som undertegnede argumenterede for i *Storbyen trækker: Homoseksualitet, prostitution og pornografi i Danmark 1945 – 1976* (2012). Og i Niels Nyegaards ph.d.-afhandling, *Perverse forbrydere og gode borgere: Homoseksualitet, heteronormativitet og medborgerskab i Københavns offentlighed 1906-11* fra 2018 kom homoseksualitetens historie i endnu højere grad til at pege ud over sig selv, da Nyegaard brugte den til at vise hvordan borgerskab i Danmark var blevet formet som en heteroseksuel kategori – altså at politikere og presse havde brugt homoseksualitet som et redskab til at forhandle sammenhængen mellem heteroseksualitet, medborgerskab og magt. Både køn og seksualitet er altså kategorier, der egner sig til dels at sige noget om overste grupper i historieskrivningen, og dels til at vise hvordan de grupper, der har fået opmærksomheden i historieskrivningen har forhandlet og praktiseret magt, identitet og indflydelse, både direkte og indirekte. Man skal passe på med at glemme det første, for så falder man i den fælde at tænke at kun heteroseksuelle mænd, og fænomener, der kan fortælle os om heteroseksuelle mænd, er værd at beskæftige sig med, og kvinder og bøsser er kun interessante, når de fortæller om noget andet end sig selv.

I dette temanummer vil vi gerne både fortælle om oversete grupper i historieskrivningen, og fortælle om hvordan køn og seksualitet også handler om andet end sig selv.

Liam Barrowcliffe lægger ud og analyserer hvordan bøsser, biseksuelle og lesbiske (eller queers) i Danmark og Irland forholder sig til nationalstaten og dens fortællinger, og hvordan de forhandler med fortællinger, der historisk set har villet ekskludere dem fra den nationale fortælling. Jesper Berdiin Bracht tager temperaturen på det danske demokrati ved at diskutere hvordan debatten om homo-ægteskaber er et godt eksempel på om Danmark lever op til idealer om deliberativt demokrati, som de blandt andet er formuleret af Jürgen Habermas. Maja Lehn og Izabella Garnett analyserer og diskuterer hvordan Serbien brugte deres performance ved Eurovision Song Contest i 2007 til at vise deres 'europæiskhed' og modernitet ved at signalere homoseksualitet og respekt for minoriteter. Morten Grumstrup fortæller os om begyndelsen på nutidens diskussion om inklusion af transkønnede, nemlig da det daværende Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske valgte at inkludere transkønnede i deres organisation og formålsparagraf, og derved gav transkønnede en politisk platform, de ikke før havde haft. Andreas Schmidt Eriksen afslutter dette temanummer med et essay om kønnet som tung skæbne og som formbar plasticitet i sin meditation over den århusianske kunstner Louis Marcussen, bedre kendt som Ovariaci, der levede det meste af dit liv på psykiatrisk hospital i Risskov.

Alt i alt fortæller disse artikler både om køn og seksualitet som konkret virkelighed, og som omskiftelig ham, om køn, som noget der findes, og noget vi finder, i historien, men som aldrig er endeligt fastlagt, men er i en proces af konstruktion, ikke mindst, men slet ikke kun, i relation til begreber som nationalstat, tilhørsforhold, demokrati, rettigheder, modernitet, politik, aktivisme - og vanvid.

Litteraturliste:

- Edelberg, Peter. *Storbyen trækker: Homoseksualitet, prostitution og pornografi 1945-1976*. Kbh.: Djøfs Forlag, 2012.
- Jacobsen, Grethe. "Kvindehistorie, kvinders historie: En skitse i senmiddelalderlig ramme". *Fortid og Nutid*, bind 31 (1984): 1-19.
- Lützen, Karin. *Hvad hjertet begærer: Kvinders kærlighed til kvinder 1825-1985*. Kbh.: Tiderne Skifter 1986.
- Nyegaard, Niels. *Perverse forbrydere og gode borgere: Homoseksualitet, heteronormativitet og medborgerskab i Københavns offentlighed 1906-11*. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet, 2018.

- von Rosen, Wilhelm. *Månens kulør: Studier i danske bøssehistorie 1628-1912*. Kbh.: Rhodos 1993.
- Scott, Joan W. "Gender: A Useful Concept of Historical Analysis". *American Historical Review* vol. 91, no. 5, dec. 1986: 1053-1075.
- Warring, Anette. "Køn, seksualitet og national identitet". *Historisk Tidsskrift*, 16. række, bind 3, nr. 2 (1994): 293-314.

Hjemmesider:

- Floto, Inga. "Astrid Friis". Kvindebiografisk Leksikon.
<https://www.kvinfo.dk/side/597/bio/776/origin/170/>
Sidst besøgt 29. nov. 2021

